

ВИДИМОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО СВЕТА – ПРИОРИТЕТ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА НА ЕС

Елена Благоева
Нов български университет

Резюме. Политиката на ЕС във връзка с интернационализацията на висшето образование до 2013 г. акцентира най-вече върху вътрешноевропейското сътрудничество. С обявяването на новата стратегия „Европейското висше образование в световен план“ европейските висши училища се насочват към засилване на позициите си в международен план, за да са способни да реализират отговорността си към изграждането на съвременната европейска икономика. Изследванията на международни организации посочват категорична тенденция за значително увеличаване на студентите в световен мащаб, както и на техните изисквания към институциите за висше образование. Студентите все повече приемат за естествено наличието на избор какво, как и къде да учат според своите нужди и интереси. Тази динамично променяща се картина налага промяна в начина, по който функционират 4000 европейски университета – не само в международен план, но и по отношение на начина, по който предоставят образование на европейските студенти в родните им страни. В статията се анализират тенденциите и възможностите, които Европейският съюз се опитва да създаде за отваряне на европейското висше образование към света, както и задачите на българските университети в тази посока. За да увеличи своята конкурентоспособност и привлекателност, българското висше образование трябва да намери своя уникален начин за справяне с предизвикателствата, поставени от глобализацията в сферата на образованието.

Keywords: internationalization of Higher Education, European Higher Education, EU strategy for internationalization of Higher Education

През лятото на 2013 г. Европейската комисия обяви конкретна стратегия за интернационализация на европейското висше образование. Това е още едно потвърждение, че европейските висши училища¹⁾ трябва да засилят позициите си в международен план, за да са способни да реализират отговорността си към изграждането на съвременната европейска икономика. Не случайно,

както беше посочено в този материал, висшето образование е ключов приоритет за стратегията „Европа 2020“. Това е свързано не просто с „важността“ на сектора, а с качеството на хората, които ще осъществяват икономическото и социалното развитие на европейските държави. Не е новина, че националните икономики са все повече свързани и глобализационните процеси се интензифицират. Няма и особени колебания, че стойността на човешкия капитал е основният елемент на конкурентоспособността. В тази статия се анализират тенденциите и възможностите, които Европейският съюз се опитва да създаде за отваряне на европейското висше образование към света в началото на новия програмен период 2014 – 2020.

На 11.07.2013 г. Европейската комисия публикува новата стратегия като комюнике „Европейското висше образование в световен план“ (European Commission, 2013). Тази стратегия се основава и допълва работата на държавите членки и на Комисията, започната през 2011 г. с програмата за модернизиране на висшето образование в ЕС (European Commission, 2011). Благодарение на предишните мерки от страна на ЕС, развитието на Болонския процес и усилията на национално ниво е достигнато значително ниво на вътрешноевропейска интернационализация. Намеренията в новото комюнике са да се използват създадените връзки и натрупаната положителна практика от съвместно сътрудничество в рамките на Европа за разширяване към взаимно изгодни партньорства извън европейските граници.

Позовавайки се на изследване на ОИСР, в Комюникето се посочва, че броят на студентите в света за периода 2000 – 2030 г. ще се увеличи от 99 млн. до 417 млн. Най-голямо нарастване, поради демографския скок, ще има в Китай, Бразилия и Индия. Към 2013 г. над 4 млн. студенти се обучават извън родните си държави и Европа поема 45% от тях, или около 1 800 000. Очаква се броят на международните студенти да нарасне до 7 млн. към 2020 г., като най-много ще се увеличават студентите от Китай, Индия и Южна Корея. Това са и държавите (и не само те), които бързо увеличават инвестициите си във висшето образование. Броят на студентите във висшите училища на ЕС е повече от 19 милиона. 85 % от местните студенти не участват в схеми за мобилност. Важно е да се има предвид, че се променят не само мащабите, но и изискванията на студентите към институциите за висше образование. Студентите все повече приемат за естествено наличието на избор какво, как и къде да учат според своите нужди и интереси. Предпочитанията са разнообразни и е еднакво необходимо да се развиват и предлагат различни възможности – обучение в родната държава, обучение в чужбина, дистанционно обучение или комбинации от тези форми. Тази динамично променяща се картина налага промяна в начина, по който функционират 4000 европейски университета – не само в международен план, но и по отношение на начина, по който предоставят образование на европейските студенти в родните им страни.

Основните цели на стратегията на Комисията за придаване на международно измерение на висшето образование са:

- подобряване на цялостното качество на европейското образование чрез улесняване на партньорското обучение, сътрудничеството и сравняването с други образователни институции в световен мащаб;

- насърчаване на иновациите и създаване на работни места в Европа чрез привличане на студенти, участващи в международни схеми за мобилност, и на квалифицирани мигранти;

- разширяване на кръгозора, повишаване на пригодността за заетост и подготвяне на студентите да бъдат граждани на света;

- повлияване и приобщаване на нови аудитории по начин, който подобрява позицията на ЕС в света.

Как бихме могли да тълкуваме тези цели? Преди всичко стратегията е начин Европа да се подготви за засилващата се конкуренция от страна на държави като Китай и Индия. Европа няма да се стреми към нарастване, а към запазване на своя дял от 45 % в международното образование чрез повишаване на качеството и разнообразието на предлаганите услуги. Въпреки това, като се има предвид, че европейското население далеч не нараства със същите темпове като населението от Азия или Латинска Америка, общият брой чуждестранни студенти, както и пропорционалното съотношение между местни и чуждестранни университети ще се промени. Това изисква развитие на капацитета на европейските висши училища за поемане и интегриране на международните студенти.

Според анализите на Комисията конкурентните предимства към момента са качеството на учебните планове, преподавателите и преподаването и културното разнообразие. Посланието на Комисията е, че европейските университети могат да се възползват от репутацията на Европа като място за придобиване на висококачествено висше образование само ако мислят глобално. Много европейски университети имат добри връзки и опит в международното сътрудничество в рамките на ЕС, но голяма част от тях не разполагат с ясна стратегия за укрепване на връзките с партньори извън Европа. Липсата на стратегически подход би могла да доведе в средносрочен и дългосрочен план до загуба на предимствата и изоставане. Предвидените мерки целят да създадат възможно най-добри условия за развитие на международно сътрудничество с трети страни, подкрепяйки държавите членки да развият международни мрежи в областта на висшето образование. От друга страна, за да бъде ефективно позиционирането на институциите и националните системи за висше образование на световната сцена, не би могло да бъде унифицирано. Нито пък да се счита, че „всеки може да предлага всичко на всички“. Цялостните интернационализационни стратегии на институциите със съответните дейности, свързани с изследвания, иновации и образование, би трябвало

да бъдат в съответствие с конкретните университетски профили (отразяващи конкретни силни страни), нуждите на пазара и националните икономически стратегии. Отговорността на националните правителства в лицето на съответните министерства да създадат адекватна среда за работата на своите институции е от изключителна важност. Националните стратегии за развитие на висшето образование в частта си „интернационализация“ трябва да са стъпили на идентифицирани липси на умения, конкретни нужди от знания и изследвания, валидни както в национален план, така и за държавите, избрани за приоритетни партньори. Принципът на субсидираност продължава да бъде валиден – Комисията не предлага универсални модели, не определя количества и мащаби. Комюникето предоставя препоръки как европейските висши училища биха могли да работят стратегически, за да представят себе си и да се позиционират в световния образователен пейзаж. Темповете и начините остават прерогатив на държавите и техните институции, които избират как да действат според своите нужди и капацитет. Българските висши училища не би трябвало да се изолират от тези процеси, оправдавайки се с липса на средства, липса на политическа воля и т.н. Липсата на национална стратегия за интернационализация е значителна пречка, тъй като условията за прием, както и някои процедури, свързани с акредитация, валидизация на дипломи, признаване на периоди за обучение и др. са доста тромави. Но въпреки това на институционално ниво може да започне процес на разработка/усъвършенстване на стратегии, чрез които да се актуализират профилите на отделните университети, интересът към конкретни държави и свързаните с това подготвителни дейности.

Погрешно би било да се сметне, че стратегията се фокусира единствено към привличане на чуждестранни студенти. Това не би било успешен ключ за запазване на конкурентоспособността. Европейските университети имат доста добре разработени интернационализационни стратегии, но центрирани главно около мобилността, докато международното академично сътрудничество в много случаи е все още фрагментирано. Въпреки че повечето български университети нямат конкретни стратегии, някои от тях имат доста добре разработени процедури за привличане на чуждестранни студенти или мобилност. И това се счита за достатъчно. Крайно време е да си дадем сметка, че периодът, когато интернационализацията се разбира само като осигуряване на мобилност, окончателно приключва. Необходимо е да се разработят по-цялостни стратегии, отиващи извън мобилността, чрез създаване на международни учебни програми на роден или чужд език, насърчаване на езиковите умения, усвояването на умения в областта на цифровите технологии. Привличането на чуждестранни преподаватели също до момента е пренебрегвано от голяма част от висшите училища. Чрез такъв тип мерки би се засилило международното измерение в обучението и на местните студенти, които нямат възможност да осъществят

периоди на обучение в чужбина, но които биха били удовлетворени, виждайки, че родните университети им предлагат перспективи и умения в международен план, които биха им били необходими, за да се реализират навсякъде по света.

Комюникето обръща внимание на университетите и по отношение на тенденциите за развитие на електронното обучение и особено – възникването на масовите отворени онлайн курсове (MOOCs²⁾), които трябва да подтикнат университетите да преосмислят структурата на разходите си и където се налага – мисиите си, и да се ангажират в международни партньорства за повишаване на опита си в типовете смесено обучение, както и за по-ефективно използване на ИКТ и по-широко внедряване на свободни електронни образователни ресурси. Във финансовите инструменти на Комисията са предвидени дейности и средства в тази посока. Този тип курсове се създават в Северна Америка преди около 5 години (2008 – 2009) и се развиват изключително динамично. Почти веднага се включват институции от Китай и Индия, а в последните няколко години – и от Европа. Използват се големите американски MOOK платформи (Coursera, edX), собствени (iversity и FutureLearn – в Европа, icourse в Китай), създадени от консорциум от бизнес фирми (UDACITY) и др. (Gaebel, 2013). Изследвайки тенденциите на развитие на MOOK, анализатори на Делойт (Steward et al., 2014) стигат до предположение, че през 2014 г. броят на студентите в такива курсове ще се увеличи със 100% в сравнение с 2012 г., както и броят на курсовете. Естествено е тази нова форма да има поддръжници и противници. Едните я смятат за революционна промяна, която ще измени образователния пейзаж в световен мащаб. Другите считат, че това е поредната технологична лудост, еуфорията по която постепенно ще отмре. Но при всички случаи има необходимост от дебат и отговори на доста въпроси – ще бъде ли толкова масово участието, когато започне да се иска заплащане, как да се проверява и лицензира съдържанието на обучението и качеството на образователните резултати и т.н. Отговорите на подобни въпроси стават все по-належащи, като се има предвид, че вече някои от институциите започват да предлагат не само курсове и модули, а и пълни програми за обучение, водещи до официална образователна степен. Към момента не само развитието е динамично, но и формите са неограничени, зависещи единствено от ориентацията и интересите на тези, които предлагат, и тези, които търсят. Произвеждането на „мокове“ изисква значителни ресурси като хора, труд и средства. Към момента то е безплатно (или много евтино) за обучаващите се и на този етап ще остане такова, за да запази масовия си характер, което е основната цел – привличане на масови групи, които не биха търсили обучение в други форми. Макар и по-късно от останалия свят и въпреки странныя към момента статут, масовите отворени курсове привличат вниманието на големите европейски университети, включително и на национално ниво. Европейските институции също проявяват интерес и се опитват да създават условия за тяхното развитие. Големите международни организации като АСА и ЕУА започват да организират семинари и работни групи за изясняване на

концепцията MOOK. Първата среща на заинтересувани институции се организира през юни 2013 г. в Швейцария (European MOOCs Stakeholder Summit, 2013). На тази среща около стотина европейски университета обсъждат плановете си да предложат около 200 – 250 курса до края на 2013 г. През септември 2013 г. ЕК отваря специален сайт, в който университетите да споделят инициативите си и да се отчита развитието в тази посока. Още през октомври курсовете стават 345 от 136 университета. Към юли 2014 г. статистиките на сайта показват участници от 20 държави с 685 курса, което е 1/3 от предлаганите курсове въобще (Open Education Europa, 2014).

За българските университети също би било полезно да участват в тези процеси или самостоятелно да се запознаят с добрите практики в процедурите за производство и разпространение на такива курсове. Не е задължително да се хвърляме веднага в общия поток, за да „не останем по-назад“, но е добре да се проучи MOOK средата и да се прецени дали тази иновация може и има смисъл да стане практика и на нашето образование и дали имаме капацитет да организираме и най-вече да финансираме такива курсове. През последното десетилетие алтернативите на традиционното обучение „в клас“ твърдо нарастват като обем и като тип. Задочно обучение, дистанционно чрез кореспонденция, електронно обучение, обучение тип „сандвич“ са някои от формите, които се използват и в българското висше образование, макар и с противоречиви оценки. Масовите отворени онлайн курсове се появяват и нарастват с огромни темпове като отговор на увеличаващите се цени на образованието в световен мащаб, особено в условията на криза и висока безработица. Към момента наши институции не предлагат нито един такъв курс според данните от портала на ЕК, което означава, че нито на институционално, нито на национално ниво има формирано виждане по този въпрос. Но новите технологии, новите модели на преподаване, нуждата от непрекъснато усъвършенстване на уменията и актуализиране на знанията са устойчивите фактори, които ще движат тази тенденция. Те дават основание да се смята, че в дългосрочен план е много възможно MOOK да продължават да нарастват значително, а нерешените въпроси да получават отговор на базата на натрупания опит. В бъдеще компетенциите на завършващите ще имат по-голямо значение от придобитите дипломи. Докато някои университети и образователни институции ще търсят начини да защитят източниците си на приходи, идващи от традиционно организираните образователни програми, възможностите за спестяване на разходи ще принудят правителства и работодатели да се съобразяват с възможностите на MOOK. Предполага се, че социалните медии ще се домогват до онлайн обучението, а нарастващите студентски дългове ще принудят милиони да търсят не толкова скъпи алтернативи за образование. Както музикалните и медийните компании в близкото минало, днес образователните институции, които намерят начин

да прегърнат новия дигитален свят, не само ще оцелеят, но е твърде вероятно да бъдат водещи в по-нататъшното развитие.

Амбициозните намерения на Комюникето са подкрепени със сериозни финансови параметри. Чрез новото поколение от програми на ЕС, по-специално „Еразъм+“ (European Commission, 2014 a) и „Хоризонт 2020“ (European Commission, 2014b) за научни изследвания, Комисията се опира на успеха на програмата „Еразмус Мундус“ и на инициативата „Мария Кюри“, за да гарантира, че придаването на международно измерение и модернизирването на европейското висше образование са основен приоритет. Само чрез „Еразъм+“ за периода 2014 – 2020 г. на европейските университети ще се предоставят 400 млн. евро годишно за международно сътрудничество. Съпоставката на цифрите красноречиво говори за значителното увеличение на заделените средства – не само че за пръв път ще бъдат включени възможности за студенти извън Европа да придобият част от образованието си в европейски университет или обратното, но и бройките в пъти надвишават досегашните обмени – предвидени са 135 000 обмени на студенти и персонал между ЕС и останалия свят, 35 000 в рамките на съществуващата програма „Еразмус Мундус“. Отделно продължават обмените на студенти и персонал в рамките на ЕС, като са заделени средства за 3 млн. човека. Разглеждайки новата програма „Еразъм+“, можем да се убедим, че очертаните от Комюникето приоритети са отразени и в нейната структура и дейности. Препоръчаните приоритети за разработване на цялостни стратегии са групирани в три категории – международна мобилност за студенти и преподаватели; интернационализация и усъвършенстване на учебните планове и електронно обучение; стратегическо сътрудничество, партньорства и изграждане на капацитет. Повишаването на обемите при мобилността извежда на преден план необходимостта от по-активна работа за прозрачност на сертификатите и процедурите за признаване на обучение, независимо къде е придобито, включително и работа на национално ниво за промяна на имиграционните правила, в случаите когато те затрудняват усилията на университетите.

Адекватността и нивото на институциите за висше образование ще се определят от способността им да бъдат привлекателни за младите хора по света, за изследователи и преподаватели. Какви хора привличат от Европа и в Европа, как допринасят за развитие на потенциала им и с какви знания и умения ги въоръжават – това ще са основните критерии, по които ще се определя качеството на един университет. Това напълно важи и за българските висши училища, ако искат да осъществят целите, заложили в собствените им мисии.

БЕЛЕЖКИ

1. За Европейската комисия терминът „институции за висше образование“ (higher education institutions – HEIs) включва всички видове институции,

които предоставят ниво на образование след средно образование, което може да се счита или би могло да се надгражда до висше образование – приложни науки, технологични институти, Grandes Ecoles, Institutes universitaire de Technologie (IUT), бизнес училища, инженерни училища, колежи за висше образование, професионални училища, политехники, академии. Това означава, че всички тези институции се третираят еднакво и имат равен достъп да финансират помощ от страна на Комисията.

2. Терминът MOOC – масов отворен онлайн курс (massive open online course – MOOC) обозначава последните тенденции в развитието на дистанционното образование. Става въпрос за образователен продукт за различни образователни нива, който се характеризира с висока степен на интерактивност, липса на ограничителни изисквания при записване (massive), позволяващ на всеки да участва поради ниските такси или въобще липсата на такса (open), образователни дейности, които основно се осъществяват чрез интернет (online) и структуриран около набор от образователни цели в определена област. В допълнение към традиционните учебни форми и материали като видео, електронни учебници и т.н., този тип обучение осигурява интерактивни форуми, които подпомагат изграждането на общност между студенти, преподаватели и обучителни асистенти. Участващите могат да имат различни потребности – любопитство, придобиване на конкретни умения, подготовка за явяване на изпит за кредити във формалното образование и т.н. Въпреки че все още съществуват много въпроси, свързани с качеството, възпроизвеждането, правата, признаването и т.н., този тип обучение набира привърженици и се явява форма на еволюционно нова фаза в развитието на висшето образование, която може да се формулира като „връзки между всичко и всеки“. Към момента със сигурност може да се каже, че този тип образователна услуга има съществено значение за висшето образование като провокация за обсъждане на въпроси като дизайн на учебните планове спрямо дефинирани образователни резултати, акредитацията на обучението, какви са критериите за валиден образователен опит, кой има достъп до висше образование.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- European Commission, 2011. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the EESC and the CoR "Supporting Growth and Jobs – an Agenda for the Modernisation of Europe's Higher Education Systems"*. Available at: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com0911_en.pdf, Accessed 22 July 2013
- European Commission, 2013. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the EESC and the CoR "European Higher Education in the World"*. Available at: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com499_en.pdf, Accessed 22 August 2013
- European Commission, 2014a. *Erasmus+ Program Guide*. Available at: <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus->

- programme-guide_en.pdf, Accessed 20 January 2014
- European Commission, 2014b. *Horizon 2020 – The EU Framework Programme for Research and Innovation*. Available at: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-sections>, Accessed 20 January 2014
- European MOOC Stakeholders Meeting, Lausanne: EPFL, June 2013. Available at: <http://www.scribd.com/doc/146490307/European-MOOC>. Accessed on: март, 2014
- Gaebel M. (2013). *EUA Occasional Papers – MOOCs*. Brussels: European University Association, pp. 4-10
- Open Education Europa. (2014). *European MOOCs Scoreboard*. Available at: http://www.openeducationeuropa.eu/en/european_scoreboard_moocs. Accessed 03 July 2014
- Steward D. and Lee P. (2012). TMT Prediction 4 MOOCs. Available at: www.tmtpredictions.ca., Accessed 20 January 2014

THE VISIBILITY OF THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AROUND THE WORLD – A PRIORITY OF EU EDUCATIONAL POLICY

Abstract. Until 2013 the EC policy in internationalization of Higher education was focused mainly on intra-European cooperation. The new strategy “European HE in the World” directs higher education institutions to strengthen their positions on the global scene thus to be able to contribute effectively to the contemporary European economy. The international organizations’ surveys show definite global trend of increasing the number of students and their expectations and requirements towards universities. Students increasingly expect to choose what, how and when they learn, according to their individual needs and interests. This dynamic moving picture requires a change in the way the 4000 European universities operate – not only internationally, but also regarding the way they provide education to European students in their home countries. This article analyses tendencies and opportunities that the EU tries to develop to open the European HE to the world and the place of Bulgarian universities in this process. To enhance its competitiveness and attractiveness, Bulgarian higher education must find its own unique way of dealing with the challenges posed by globalization in education.

✉ **Dr. Elena Blagoeva**

Department of Public Administration
New Bulgarian University
22, Montevideo Street
1618 Sofia, Bulgaria
E-mail: chazarbasanova@nbu.bg